

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'lg'in Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 973 sahifa.
E'lon qilishga 2026-yil
30-sentabrda ruxsat etildi.

MUNDARIJA

IQTISODIYOT FANLARI

КУРПАЯНИДИ КОНСТАНТИН ИВАНОВИЧ

Стратегии цифровой трансформации в Европейском союзе и потенциал институционального трансфера Французского опыта в Узбекистан.....11

ERGASHEV RUSTAM RAJABOVICH

Ilmiy ishlanmalar asosida Spin-off korxonalarini tashkil etish va rivojlantirishning bosqichli boshqaruv modeli.....25

ABDURAXMANOVA MUQADDAS TOXTASINOVNA

Temir yo'l transporti korxonalarida ekologik-iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ilg'or mexanizmlari.....34

ABDULLAYEV ILYOS AXMADOVICH, JABBOROV JAMOLIDDIN MUXAMMADJON O'G'LI

Surxondaryo viloyatida demografik jarayonlarning statistik tahlili.....44

XASANOV SANJARBEK ABDUMANNOBOVICH

Sanoat korxonalarida raqamli transformatsiya darajasini baholash uslubiyoti ("Farg'onaazot" AJ misolida).....50

ABDURAZAKOVA NARGIZA RIXSIBAYEVNA

Aksiyadorlik jamiyatlarida xususiy kapital rentabelligiga ta'sir etuvchi omillar: O'zbekistonning uchta aksiyadorlik jamiyati misolida panel tahlil.....57

SULTANOVA ZUXRA JAKSILIKOVNA

Qaraqalpaqstan Respublikasida region ekonomikasini rivojlantirishda IT park xizmatini amalga oshirish masalalari hamda paydalanilgan mumkinliklari.....69

ERGASHEV G'IYOS BAXROM O'G'LI

Mamlakat qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportining yalpi ichki mahsulotdagi ulushini oshirish zarurati.....76

URMANOVA UMIDA XAKIMDJANOVNA

Sanoat tarmoqlariga investitsiyalarni jalb etish holati va rivojlanish tendensiyalari.....87

SHAMSIDDINOVA DILNOZA SHAVKAT QIZI

O'zbekiston charm poyabzal korxonalarida milliy brend qiymatini oshirishning marketing mexanizmlarini takomillashtirish.....97

MUSAYEV OZODJON SHAVKAT O'G'LI

Mehnat resurslarini boshqarishning zamonaviy usullari va ularning iqtisodiy samaradorligi.....106

XALIKCHAYEVA SADOKAT

Qum-shag'al mahsulotlarini realizatsiya qilishda soliq bazasini aniqlash metodologiyasi "Minimal narx" mexanizmining tatbiq chegaralarini takomillashtirish masalalari.....113

XUSANOV SHUXRAT BURXANOVICH

Moliyaviy hisobotlarni qalbakilashtirish xavfi ko'rsatkichlari tizimini ishlab chiqish.....122

QUDRATOV ALISHER ALIJANOVICH, QODIRQULOVA SEVINCH TOIR QIZI

Qishloq xo'jaligida dukkakli mahsulotlarni yetishtirishda davlatning iqtisodiy tutgan o'rni.....133

IKROMOVA IRODA

Transport logistika korxonalari va koridorlari samaradorligini oshirishda milliy logistikani boshqarish markazi platformasi.....139

AXMADOVA IRODA MUZAFFAR KIZI

The economic role of professional tour guides in enhancing the quality of ecotourism services.....153

SODIQOVA NIGORA TURAYEVNA

Suv resurslari cheklangan sharoitda hududiy ixtisoslashuvni takomillashtirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan O'zbekiston sharoitida foydalanish.....165

АСРОРОВА МАВЛУДА АБДУШУКУРОВНА

Кадровый потенциал в системе государственной научно-инновационной политики: сравнительный анализ опыта зарубежных стран.....175

KULIBOYEV AZAMAT SHONAZAROVICH

Davlat tibbiyot tashkilotlarida tibbiy xizmatlar kalkulyatsiyasini shakllantirish va xarajatlar hisobining uslubiy muammolari.....193

UMAROV JAVOHIR BAHODIR O'G'LI

Tovar operatsiyalari hisobini avtomatlashtirishda integratsiyalashgan axborot tizimlarining roli: jahon tajribasi misolida.....204

KADIROVA LAZOKAT YUREVNA

Davlat moliyaviy nazorati jarayonlarini sun'iy intellekt yordamida riskka yo'naltirilgan raqamli nazorat modeli asosida takomillashtirish.....212

BAXSHULLOYEV FERUZBEK

The economics of digital water management: a critical review.....226

TO'XTAYEV UMIDJON SHUHRAT O'G'LI

Xususiy tibbiy xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish iqtisodiy mexanizmi amal qilish tamoyillari.....236

RAXIMOV ANVAR NORIMOVICH, MIRZAYOROVA HURIYAT

UBAYDULLAYEVNA
Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi tadbirkorligi samaradorligidagi hududiy tafovutlarni baholash.....244

XURRAMOV XOLBEK XURRAM O'G'LI

O'zbekistonning janubiy hududlarida anorchilik tarmog'ining rivojlanish tendensiyalari.....251

ABDUSHEROZOVA MADINA SODIQJON QIZI

Agrologistika korxonalarini rivojlantirish va shartnomaviy munosabatlarni takomillashtirish.....258

ZARIKEYEVA MIYASAR MARATOVNA

Ekonometrik modellashirishda endogenlik muammosi: nazariy yondashuvlar va zamonaviy baholash usullari.....264

KODIROVA GAVHAROIY QUTBIDINOVNA

Sanoat korxonalarining tashkiliy va iqtisodiy xususiyatlari.....276

DJURAYEVA RUXSORA NEMATILLOYEVNA

Qishloq joylarida aholi turmush farovonligini yaxshilash va bandligini ta'minlash yo'llari (Buxoro viloyati misolida).....283

SULTANOV BAXODIR FAYZULLAYEVICH, SULTANOV AZIZBEK BAXODIR

O'G'LI

Qishloq xo'jaligida melioratsiyadan yashil-raqamli transformatsiyagacha: evolyutsion rivojlanish va boshqaruv modeli.....290

BAYMURATOVA ZINA AQILBEKOVNA

Improving the credit risk management system in commercial banks.....299

SHERQO'ZIYEVA UMIDA ULUG'BEK QIZI

Sun'iy intellekt ta'sirida mehnat bozori: texnologik ishsizlik, kasblar qayta taqsimlanishi va inson kapitaliga yangi talablar.....308

MASHARIPOVA SARVINOZ

Sanoat tarmoqlarida yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida energiya tejamkorligini oshirishda xorij tajribasi.....320

ACHILOV MASHRAB ULUG'BEKOVICH

Intensiv bog'dorchilikni modernizatsiyalashning resurs-integratsiyalashgan mexanizmi.....328

ABDULLAEV MUZAFFAR ABDUJABBAROVICH, KARIEVA GULNORA

ABDULLAEVNA, NARINBAEVA GULNORA KARIMOVNA

Prospects for the formation of the economic mechanism of innovation policy in the regions.....335

ABDULLAYEVA SHAXNOZA ERKINOVNA

O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimida sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....345

MAVRULOV RAVSHAN NEMATJONOVICH

Farg'ona vodiysidagi kichik biznes subyektlari faoliyati samaradorligini baholash.....351

QUDRATOV BAHODIR G'AYBULLAEVICH

Buxoro viloyatida elektron xizmatlarni rivojlantirishning hududiy iqtisodiy o'sishga ta'siri.....360

AZIZKHODJA AMONOVICH SHARIPOV

Ownership structure, marketing innovation and market performance in Uzbekistan: evidence from 2020–2025.....369

ABDULLAYEV ILYOS AXMADOVICH, HAMROYEV SAMANDAR ANVAR O'G'LI

O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan oliy ta'lim tashkilotlari statistik ko'rsatkichlar va ularning dinamikasi.....377

ZAFAR QODIROV ABDIVAXOBOVICH

The economic nature, necessity, classification, characteristics, and theoretical foundations of long-term asset valuation.....385

BOBOBEKOV BAXROM KAXXAROVICH

Raqamli iqtisodiyot sharoitida joriy aktivlarni tahlil qilishning axborot ta'minotini takomillashtirish va undan samarali foydalanish usullari.....397

KADIROVA MARALJON MATYAKUBOVNA

Innovatsion faoliyat asosida tekstil korxonalari raqobatbardoshligini baholash va rivojlantirish mexanizmlari.....403

MUSAYEVA NIGORA NURIDDINOVNA

Iqtisodiy taraqqiyotning yangi bosqichida O'zbekistonning rivojlanish modeli.....415

YORBEKOVA DILOROM MUXAMMADKULOVNA

Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi metodikasini takomillashtirish masalalari.....422

MUHAMMAD UMAR ASLAM

Agritourism as a driver of sustainable rural development in Uzbekistan: economic, environmental and socio-cultural perspectives.....431

XUDAYBERDIYEVA FILYURA MIRZAMASHRABOVNA

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish.....445

ISOQOV HASAN ABDUXALIMOVICH

Qashqadaryo viloyatida oziq-ovqat sanoati innovatsion rivojlanishining ko'p omilli ekonometrik modelini ishlab chiqish.....454

SAGIEVA MOLDIR ORAZBAY QIZI, MADREYMOVA ALTINAY SARSENBAEVNA

Qoraqalpog'iston Respublikasida tashqi savdo va eksport salohiyatining hududiy iqtisodiy o'sishdagi roli.....464

ULUG'MURODOV FARXOD FAXRIDDINOVICH

Elektron savdo xizmatlarida qaytarish va sotuvdan keyingi xizmatlarni takomillashtirishning iqtisodiy ahamiyati.....472

NAVRUZ ISLAMOV

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini boshqarish strategiyalarining nazariy asoslari va ularni tasniflashga yondashuvlar.....481

RAIMBERDIYEV SAMANDAR SHERZOD O'G'LI

Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda strategik boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish.....490

YO'LDOSHEVA MOHICHEHRA MUSURMON QIZI

Kambag'allikni qisqartirishda tomorqa xo'jaliklarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy zarurati: muammolar va ilmiy yondashuvlar.....502

NORMURODOV SARVAR NORBOY O'G'LI

Mamlakatimizda eksport imkoniyatlarini kengaytirish va qishloq xo'jaligini rivojlantirish.....509

XABILOV DJAXONGIR XAKIMOVICH

Budjet tashkilotlarida hisob siyosati sifatini baholashning takomillashtirilgan konseptual modeli.....518

MAMATMUMINOV XOLBEK OMONOVICH

Hududlar iqtisodiy rivojlanishidagi nomutanosibliklarni kamaytirish va mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirish yo'llari.....525

NAVRUZ-ZODA BAXTIYOR NEGMATOVICH, TOXIROV JAVLON RAXIMOVICH

Savdo xizmatlari raqobatbardoshligini oshirishda raqamli marketingdan samarali foydalanishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....533

SOTIBOLDIYEVA DILRABO SHUXRATOVNA

O'zbekistonda inson kapitaliga kiritilayotgan investitsiyalarning samaradorligini baholashdagi mavjud muammolar va ularning yechimlari.....546

SIROJOV OXUNJON ODIL O'G'LI

Buxoro viloyati savdo korxonalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing mexanizmini takomillashtirish: raqamli imkoniyatlar va xorijiy tajriba.....552

XABILOV DJAXONGIR XAKIMOVICH

Byudjet tashkilotlarida hisob siyosatining nazorat va axborot funksiyalarini kuchaytirish.....556

YULDASHOV AZIZ AVAZOVICH

Korxona raqobatbardoshligini oshirishda strategik inson resurslarini boshqarishning ahamiyati.....572

O'ZBEKISTONDA INSON KAPITALIGA KIRITILAYOTGAN INVESTITSIALARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

SOTIBOLDIYEVA DILRABO SHUXRATOVNA

Toshkent xalqaro ta'lim universiteti
Iqtisodiyot va menejment kafedrası o'qituvchisi
E-mail: dilrabo95@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda inson kapitaliga kiritilayotgan investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholashda yuzaga kelayotgan uslubiy va institutsional muammolar tahlil qilingan hamda ularni bartaraf etish yo'llari bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqotda xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan asosiy baholash yondashuvlari — xarajat-natija (Minser tenglamasi asosidagi ta'limga qaytim darajasi), zaxira (Jahon banki Inson kapitali indeksi) va umrbod daromad usullari tanqidiy tahlil qilindi hamda ularning O'zbekiston sharoitida qo'llanilishidagi cheklovlar aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, mamlakatda inson kapitaliga investitsiyalar samaradorligini baholashning yagona milliy metodikasi mavjud emasligi, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalari statistik ma'lumotlarining mehnat bozori natijalari bilan bog'lanmaganligi, ta'limga qaytim darajasini hisoblovchi muntazam tadqiqotlarning yo'qligi, sifat ko'rsatkichlarining e'tibordan chetda qolishi, natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish tamoyillarining joriy etilmaganligi va tegishli malakali mutaxassislar yetishmasligi asosiy muammolar sifatida aniqlandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun yagona milliy monitoring-baholash markazi tashkil etish, idoralararo ma'lumotlar bazasini integratsiyalashtirish va natijaga asoslangan byudjetlashtirishni joriy etishni o'z ichiga olgan kompleks chora-tadbirlar tizimi taklif etildi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, investitsiya samaradorligi, ta'limga qaytim darajasi, inson kapitali indeksi, natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish, monitoring va baholash, O'zbekiston.

Аннотация. В данной статье проанализированы методологические и институциональные проблемы, возникающие при оценке экономической эффективности инвестиций в человеческий капитал в Узбекистане, и разработаны предложения по их устранению. В исследовании подвергнуты критическому анализу основные подходы, применяемые в международной практике, — затратно-результативный подход (норма отдачи от образования на основе уравнения Минцера), подход на основе запаса (Индекс человеческого капитала Всемирного банка) и метод пожизненного дохода, а также выявлены ограничения их применения в условиях Узбекистана. Результаты исследования показывают, что основными проблемами являются отсутствие единой национальной методики оценки эффективности инвестиций в человеческий капитал, несвязанность статистических данных сфер образования и здравоохранения с результатами рынка труда, отсутствие регулярных исследований по расчёту нормы отдачи от образования, недостаточное внимание к качественным показателям, невнедрённость принципов бюджетирования, ориентированного на результат, а также нехватка квалифицированных специалистов в данной области. Для устранения указанных проблем предложен комплекс мер, включающий создание единого национального центра мониторинга и оценки, интеграцию межведомственных баз данных и внедрение бюджетирования, ориентированного на результат.

Ключевые слова: человеческий капитал, эффективность инвестиций, норма отдачи от образования, индекс человеческого капитала, бюджетирование, ориентированное на результат, мониторинг и оценка, Узбекистан.

Abstract. This article analyzes the methodological and institutional problems that arise in evaluating the economic effectiveness of human capital investment in Uzbekistan and develops proposals for addressing them. The study critically examines the main approaches used in international practice — the cost-return approach (the Mincerian rate of return to education), the stock-based approach (the World Bank's Human Capital Index), and the lifetime income method — and identifies the limitations

of applying them in Uzbekistan's context. The findings show that the main problems are the absence of a unified national methodology for evaluating the effectiveness of human capital investment, the disconnect between education and health statistics and labor-market outcomes, the lack of regular studies calculating the rate of return to education, insufficient attention to quality indicators, the non-implementation of results-based budgeting principles, and a shortage of qualified specialists in this field. To address these problems, the article proposes a package of measures, including establishing a unified national monitoring and evaluation center, integrating inter-agency databases, and introducing results-based budgeting.

Keywords: human capital, investment effectiveness, rate of return to education, Human Capital Index, results-based budgeting, monitoring and evaluation, Uzbekistan.

KIRISH

Inson kapitaliga yo'naltirilgan mablag'larning HAJMI bilan ularning IQTISODIY SAMARADORLIGI o'rtasida avtomatik bog'liqlik mavjud emas: xarajatlar ko'p bo'lishi mumkin, biroq ular to'g'ri yo'naltirilmasa yoki natijalar tizimli tarzda kuzatilmasa, kutilgan iqtisodiy samara yuzaga kelmasligi mumkin. Muallif tomonidan yaqinda o'tkazilgan tahlilda ko'rsatilganidek, 2017–2023-yillarda O'zbekistonda asosiy kapitalga investitsiyalar YaIMning o'rtacha 29,7 foizini tashkil etgan bo'lsa, ta'lim va sog'liqni saqlashga davlat xarajatlarning ulushi atigi 10,7 foizni tashkil etgan; biroq mavjud mablag'larning o'zi qanchalik samarali sarflanayotgani — bu alohida, chuqurroq tahlil talab qiladigan mustaqil masaladir.

Jahon amaliyotida inson kapitaliga investitsiyalarning samaradorligini baholash bir necha o'nlab yillik tarixga ega bo'lsa-da, O'zbekiston sharoitida bu yo'nalish hali institutsional jihatdan to'liq shakllanib ulgurmagan. Milliy taraqqiyot strategiyalarida inson kapitalini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida e'lon qilingan bo'lsa-da [1], amalda ushbu sohaga yo'naltirilgan mablag'larning real iqtisodiy-ijtimoiy samarasini o'lchash uchun yagona, ilmiy asoslangan milliy metodika mavjud emas. Bu esa davlat organlari, ilmiy jamoatchilik va xalqaro sheriklar oldida investitsiya siyosatini asoslash va vaqtida tuzatishni sezilarli darajada murakkablashtiradi.

Ushbu maqolaning maqsadi — O'zbekistonda inson kapitaliga investitsiyalar samaradorligini baholashda yuzaga kelayotgan asosiy uslubiy va institutsional muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning amaliy yo'llarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari: 1) xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan baholash yondashuvlarini tanqidiy tahlil qilish; 2) ularning O'zbekiston sharoitida qo'llanilishidagi cheklovlarni aniqlash; 3) mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha kompleks tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Inson kapitaliga investitsiyalar samaradorligini baholash muammosi jahon iqtisodiy fanida uzoq tarixga ega. J. Minser tomonidan ishlab chiqilgan mashhur tenglama ta'lim darajasi, ish tajribasi va ish haqi o'rtasidagi bog'liqlikni ekonometrik baholash orqali «ta'limga qaytim darajasi»ni hisoblash imkonini beruvchi asosiy uslubiy vosita sifatida bugungi kungacha keng qo'llanilib kelinmoqda [2]. Boshqa yondashuv — Jahon banki tomonidan ishlab chiqilgan

Inson kapitali indeksi (HCI) metodikasi bo'lib, u bolaning kelajakdagi mehnat unumdorligini omon qolish, ta'lim miqdori va sifati hamda sog'liq ko'rsatkichlari asosida bashorat qilishga xizmat qiladi [3]. G. Liu tomonidan tayyorlangan OECD tahlili esa inson kapitali zaxirasini o'lchashning xarajat asosidagi, daromad asosidagi va ta'lim ko'rsatkichlariga asoslangan uslublarini qiyosiy o'rganib, ularning har biri o'ziga xos uslubiy cheklovlarga ega ekanligini ko'rsatib bergan[4].

O'zbek iqtisodchi olimlari orasida F.B.Yoqubova inson kapitalini rivojlantirishning strategik ahamiyati va ustuvor yo'nalishlarini yoritgan [1], D.Jumanazarov esa mintaqaviy kesimda inson kapitalini tadqiq qilishning uslubiy yondashuvlarini tizimlashtirgan [5]. Biroq mavjud milliy tadqiqotlarning aksariyati tavsiflovchi-nazariy xarakterga ega bo'lib, ularda inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning aniq, sonli iqtisodiy samaradorligini o'lchovchi amaliy metodika taklif etilmagan; xalqaro metodikalarning O'zbekiston statistik-institutsional muhitiga moslashtirilishi masalasi ham alohida tahlil qilinmagan. Aynan shu bo'shliq ushbu maqolaning ilmiy dolzarbligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tanqidiy tahlil qilish, qiyosiy tahlil va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro amaliyotda qo'llaniladigan uchta asosiy baholash yondashuvi — xarajat-natija (rate of return) yondashuvi, zaxiraga asoslangan (stock-based/index) yondashuv va umrbod daromad (lifetime income) yondashuvi — ularning nazariy asoslari, qo'llash shartlari va uslubiy cheklovlari nuqtai nazaridan tahlil qilindi. So'ngra ushbu yondashuvlarning O'zbekiston Respublikasining amaldagi statistik hisobotchilik tizimi, institutsional tuzilmasi va ma'lumotlar infratuzilmasi sharoitida qo'llanilish imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqot xarakteriga ko'ra amaliy-tavsiyaviy (kontseptual) tadqiqot hisoblanadi va mavjud ikkilamchi manbalarga — rasmiy statistika, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va ilmiy adabiyotlar tahliliga — asoslanadi. Aniqlangan har bir muammo bo'yicha, imkon qadar, xalqaro tajribada sinovdan o'tgan yechim yo'nalishlari taklif etildi, bu esa tavsiyalarning amaliy joriy etilish ehtimolini oshiradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan tahlil natijasida O'zbekistonda inson kapitaliga investitsiyalar samaradorligini baholashda quyidagi olti asosiy muammo aniqlandi.

Birinchi muammo — investitsiya samaradorligini baholashning yagona, ilmiy asoslangan milliy metodikasi mavjud emasligi. Xalqaro tashkilotlar (masalan, Jahon banki HCI) tomonidan qo'llaniladigan metodikalar tayyor global standart ko'rsatkichlarga tayanadi va mintaqaviy tafovutlar, norasmiy mehnat bozori ulushi kabi milliy xususiyatlarni yetarlicha hisobga olmaydi [3].

Ikkinchi muammo — statistik ma'lumotlar bazasining yetarli emasligi va tarqoqligi. Ta'lim va sog'liqni saqlashga yo'naltirilgan xarajatlarning

bitiruvchilarning mehnat bozorida real daromadi, ish bilan bandlik darajasi kabi natijaviy ko'rsatkichlar bilan bog'liq holda kuzatuvi olib borilmaydi; turli idoralarning (statistika, xalq ta'limi, sog'liqni saqlash, bandlik) ma'lumotlari o'zaro integratsiyalashmagan.

Uchinchi muammo — xarajat-natija (ta'limga qaytim darajasi) tahlilining amalda deyarli qo'llanilmasligi. Minser tenglamasiga o'xshash iqtisodiy-statistik usullar orqali ta'lim darajasi bilan ish haqi o'rtasidagi bog'liqlikni baholovchi tadqiqotlar O'zbekiston misolida deyarli olib borilmagan yoki natijalari keng ilmiy muhokamaga chiqarilmagan [2].

To'rtinchi muammo — sifat ko'rsatkichlarining e'tibordan chetda qolishi. Investitsiyalar ko'pincha faqat miqdoriy ko'rsatkichlar (qamrov, bino-inshoot, xarajat summasi) bilan baholanadi. Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonning «ta'limga moslashtirilgan o'quv yillari» (learning-adjusted years of schooling) ko'rsatkichi atigi 9,1 yilni tashkil etadi, bu esa kutilayotgan 12 yillik ta'lim muddatidan sezilarli past — demak, ta'lim sifati investitsiya hajmi bilan proporsional o'smayapti [6].

1-jadval

Aniqlangan muammolar va ularga taklif etilayotgan yechimlar

Aniqlangan muammo	Taklif etilayotgan yechim
Investitsiya samaradorligini baholashning yagona, ilmiy asoslangan milliy metodikasi mavjud emasligi	Statistika qo'mitasi, tegishli vazirliklar va ilmiy institutlar hamkorligida mintaqalar kesimida qo'llanadigan yagona milliy baholash metodikasi va indeksini ishlab chiqish
Ta'lim, sog'liqni saqlash va mehnat bozori statistikasining o'zaro bog'lanmaganligi, idoralararo ma'lumotlar tarqoqligi	Yagona raqamli «Inson kapitali monitoring tizimi»ni yaratish, «bitiruvchidan ishga» tipidagi kuzatuv tadqiqotlarini yo'lga qo'yish
Ta'limga qaytim darajasini (rate of return) hisoblovchi muntazam ekonometrik tadqiqotlarning yo'qligi	Mehnat bozori so'rovlari asosida ta'limga qaytim darajasini muntazam hisoblab boruvchi ilmiy-amaliy dasturni joriy etish
Baholashda faqat miqdoriy ko'rsatkichlarga (xarajat summasi, qamrov) e'tibor qaratilib, sifat ko'rsatkichlari e'tibordan chetda qolishi	Milliy baholash tizimlarini xalqaro PISA/TIMSS dasturlariga muntazam ulash, natijalarni samaradorlik ko'rsatkichlariga integratsiya qilish
Davlat loyihalarida natijaga yo'naltirilgan aniq mezon (KPI)larning yo'qligi, mustaqil monitoring institutining mavjud emasligi	Davlat investitsiya dasturlariga natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirish (result-based budgeting) tamoyilini joriy etish
Inson kapitali iqtisodiyoti va mehnat ekonometrikasi bo'yicha malakali milliy mutaxassislarning yetishmasligi	Oliy ta'limda tegishli ixtisoslashtirilgan dasturlarni kengaytirish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda malaka oshirishni yo'lga qo'yish

Manba: muallif tomonidan tadqiqot natijalari asosida tuzilgan.

Beshinchi muammo — davlat tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarni tanlash va monitoring qilishda ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik mezonlarining

zaifligi. Ta'lim va sog'liqni saqlash infratuzilma loyihalari asosan qurilish-texnik ko'rsatkichlar bo'yicha baholanadi, keyingi bosqichda ularning haqiqiy ijtimoiy samarasi alohida kuzatilmaydi, natijaga yo'naltirilgan aniq mezonlar (KPI) va mustaqil monitoring instituti amalda mavjud emas.

Oltinchi muammo — inson kapitali iqtisodiyoti va mehnat ekonometrikasi sohasida ixtisoslashgan malakali milliy mutaxassislar sonining cheklanganligi, bu murakkab xalqaro baholash metodikalarini moslashtirish va amaliyotga joriy etishni sezilarli darajada qiyinlashtiradi.

1-jadvalda keltirilgan yechimlar bir-biridan ajralgan holda emas, balki yaxlit tizim sifatida qaralishi lozim: masalan, yagona monitoring tizimisiz (2-muammo yechimi) natijaga yo'naltirilgan byudjetlashtirishni (5-muammo yechimi) amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ishonchli ma'lumotlar bazasi shakllanmaydi, o'z navbatida malakali mutaxassislarsiz (6-muammo) hech qanday murakkab metodika samarali qo'llanilmaydi. Shu sababli, taklif etilayotgan chora-tadbirlarni alohida-alohida emas, balki bir-biriga bog'liq kompleks islohot dasturi sifatida amalga oshirish tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda inson kapitaliga yo'naltirilgan mablag'larning miqdorini oshirish borasidagi harakatlar samarali bo'lishi uchun, avvalo, ushbu mablag'larning real iqtisodiy-ijtimoiy samarasini o'lchash imkonini beruvchi ishonchli milliy baholash tizimi shakllantirilishi zarur. Aks holda, investitsiyalar hajmini oshirish borasidagi har qanday chora-tadbir o'z natijasini qay darajada berayotganini obyektiv baholab bo'lmaydi.

Yuqorida keltirilgan muammolarni bartaraf etish maqsadida, birinchi navbatda, tegishli vazirlik va idoralar, ilmiy-tadqiqot institutlari hamda xalqaro tashkilotlar ishtirokida yagona «Milliy inson kapitali monitoring va baholash markazi»ni tashkil etish tavsiya etiladi. Ushbu markaz zimmasiga quyidagi vazifalarni yuklash maqsadga muvofiq: idoralararo statistik ma'lumotlar bazasini integratsiyalashtirish; ta'limga qaytim darajasini muntazam hisoblab borish; davlat loyihalari uchun natijaga yo'naltirilgan mezonlar (KPI) ishlab chiqish va ularning bajarilishini mustaqil kuzatish; ta'lim va sog'liq sifati ko'rsatkichlarini xalqaro baholash dasturlari bilan uyg'unlashtirish; hamda tegishli milliy mutaxassislar tayyorlash dasturlarini muvofiqlashtirish.

Ushbu kompleks yondashuvni izchil amalga oshirish, birinchi maqolada aniqlangan investitsiya nomutanosibligini bartaraf etish bo'yicha qabul qilinadigan qarorlarning ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi va O'zbekistonning inson kapitaliga yo'naltirilgan har bir so'mining real iqtisodiy o'sish va aholi farovonligiga aylanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yoqubova F.B. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida inson kapitalini rivojlantirishning iqtisodiy ahamiyati va ustuvor yo'nalishlari // Insurance

Market of Uzbekistan. — 2026. — Vol. 3, № 3. — B. 159–161. DOI: 10.55439/INS/vol3_iss3/466

2. Mincer J. Schooling, Experience, and Earnings. — New York: National Bureau of Economic Research; Columbia University Press, 1974.

3. Kraay A. Methodology for a World Bank Human Capital Index // World Bank Policy Research Working Paper. — 2018. — № 8593. — Washington, D.C.: World Bank Group.

4. Liu G. Approaches to Measuring the Stock of Human Capital: A Review of Country Practices // OECD Statistics Working Papers. — 2011. — № 2011/06. — Paris: OECD Publishing.

5. Jumanazarov D. Mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda inson kapitalini tadqiq qilishdagi yondashuvlar // Synapses: Insights Across the Disciplines. — 2024. — Vol. 1, № 4. — B. 86–92.

6. World Bank. Human Capital Index 2020 — Uzbekistan. — Washington, D.C.: World Bank Group, 2020. [Elektron manba]. URL: https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/hci/HCI_1pager_UZB.pdf

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjournal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy